



JEAN SIBELIUS

LEMMINKÄINEN SUITE · THE WOOD-NYMPH

LAHTI SYMPHONY ORCHESTRA · OSMO VÄNSKÄ



SIBELIUS, JOHAN (JEAN) CHRISTIAN JULIUS (1865–1957)

LEMMINKÄINEN SUITE, Op. 22 (Breitkopf & Härtel) 47'06
(Four Legends from the Kalevala)

[1] I. Lemminkäinen and the Maidens of the Island 14'59
1896, rev. 1897 & 1939
Allegro molto moderato – Allegro moderato

[2] II. The Swan of Tuonela 9'10
1893, rev. 1897 & 1900
Andante molto sostenuto JUKKA HIRVIKANGAS *cor anglais*

[3] III. Lemminkäinen in Tuonela 16'07
1896, rev. 1897 & 1939
Il tempo largamente – Molto lento – Largo assai

[4] IV. Lemminkäinen's Return 6'24
1896, rev. 1897 & 1900
Allegro con fuoco (poco a poco più energico) – Quasi Presto – Presto

[5] SKOGRÅET (THE WOOD-NYPH), Op. 15 21'37
Ballad for Orchestra · 1894/95 (Breitkopf & Härtel JSW)
Alla marcia – Vivace assai – Molto vivace – Tempo I – Moderato – Molto lento ILKKA PÄLLI *cello*

TT: 69'37

LAHTI SYMPHONY ORCHESTRA (SINFONIA LAHTI) JAAKKO KUUSISTO *leader*
OSMO VÄNSKÄ *conductor*

‘I think we Finns ought not to be ashamed to show more pride in ourselves... Lemminkäinen is just as good as the noblest of earls. He is an aristocrat, without question an aristocrat!’ – Jean Sibelius

Finland’s foremost composer, Jean Sibelius (1865–1957), is best known for his seven symphonies and violin concerto, but his extensive and wide-ranging output also contains an impressive series of orchestral tone poems. The works on this disc were composed during the 1890s – before he wrote his First Symphony, and a time when Finland, then an autonomous grand duchy of the Russian empire, was finding its liberties curtailed in many different ways.

The inspiration for the *Lemminkäinen Suite* comes from the *Kalevala*, the Finnish national epic. This poem, compiled by Elias Lönnrot, was first published in 1835 (a revised edition appeared in 1849), and had an impact upon many strata of Finnish society. As Finland’s autonomy was being eroded by the Russians, the *Kalevala* assumed a significant position as a symbol of national identity and, for Sibelius, the poem proved to be an enduring source of motivation. In the 1890s another significant influence upon him was the music of Wagner. Sibelius’s teacher in Helsinki, Martin Wegelius, had been an ardent Wagnerian, and during his study years in Berlin and Vienna Sibelius himself had heard some of Wagner’s operas. In 1893 Sibelius set to work on a *Kalevala*-based operatic project named *Veneen luominen* (*The Building of the Boat*). In the summer of 1894 he spent time in Munich and Bayreuth, where he immersed himself in Wagner’s music, and in July he wrote home to his wife Aino that he had started to plan a second opera as well, telling the story of an unfaithful student in the seventeenth century. Clearly these projects were inspired by Wagner, although Sibelius often tried to deny that the German composer’s music had ever particularly interested him. He seems to have regarded *Veneen luominen* as a viable project until August 1894, when work on it faltered.

The effort Sibelius had put into his abandoned opera was not wasted, however, as many of the musical ideas were transferred to the *Lemminkäinen Suite*. He wrote to Aino on 19th August 1894: ‘I have found my old self again, musically speaking... really I am a tone painter and poet. Liszt’s view of music is the one to which I am closest. Hence my interest in the symphonic poem.’ Liszt – or, one might add with hindsight, Dvořák (whose four symphonic poems based on *Kytice*, a ‘bouquet of folk ballads’ published by Karel Jaromír Erben, also date from 1896) or even Smetana (*Má vlast*, 1874–79).

Sibelius’s four-movement suite of tone poems for orchestra focuses on the story of one of the *Kalevala* heroes, the daredevil young Lemminkäinen – who might be compared to Don Juan, Siegfried or Achilles. In the suite Sibelius does not adhere strictly to the sequence of events in the narrative, concentrating instead upon evoking the general mood of the story. His work on the pieces in 1895–96 should be seen against the background of the artistic climate of Helsinki, where symbolism – for instance the paintings of such artists as Arnold Böcklin and Magnus Enckell, with their images of swans, water and death, desolate moods and other-worldly colourings – was very much in fashion.

Lemminkäinen and the Maidens of the Island is based on events related in Runo 29 of the *Kalevala*. The dashing young Lemminkäinen sails his boat to an island where the menfolk are all away. He enjoys various amorous adventures with the women before being forced to flee when the men return and seek vengeance. The movement, which lasts a quarter of an hour in performance, is thematically rich and diverse, and its main climax features an impressively long, controlled *crescendo*.

Both middle movements of the suite are sombre and atmospheric, but their characters could hardly be more different. *The Swan of Tuonela* was adapted from the overture to *Veneen luominen*, and the tone poem’s first edition contained

the following evocative description: ‘Tuonela, the land of Death, the hell of Finnish mythology, is surrounded by a large river with black waters and a rapid current, on which the Swan of Tuonela floats majestically, singing.’ The piece features a solo cor anglais, which is treated almost like a concerto soloist. An extraordinary and highly original example of orchestral tone-painting in dark yet vivid colours, *The Swan of Tuonela* is frequently played as an independent concert piece.

Lemminkäinen in Tuonela is dramatic and rich in contrasts of dynamics and tempo. The outer sections feature extensive string *tremoli*, creating a relentless, wave-like effect. A magical atmosphere is created by the middle section in A minor, *Molto lento*, with divided strings playing *ppp* above an almost imperceptible side-drum roll. The *Kalevala* episode on which the movement is based (Runo 15) describes how Lemminkäinen’s mother searches for her son, who has been ambushed and killed alongside the sacred river of Tuonela. His body has been cut into pieces and thrown into the river, but he is rescued and brought back to life by his mother’s magic.

The score of *Lemminkäinen’s Return* explains: ‘Exhausted after a long series of wars and battles, Lemminkäinen decides to return home. He transforms his cares and worries into war-horses and sets off. After a voyage that is rich in adventure, he finally arrives in his native land, where he rediscovers the places that are so full of childhood memories.’ Sibelius constantly varies and develops his material at a never-slackening pace.

Sibelius conducted the first performance of the suite in its original version in Helsinki on 13th April 1896. With the exception of the influential critic Karl Flodin, who complained that it was too long, reviewers and audience were favourably impressed. The composer Oskar Merikanto wrote in *Päivälehti*: ‘Warm and enthusiastic applause followed after each movement and, at the end of the

concert, bravos echoed endlessly, and the composer had to return time after time to receive the sincere thanks and congratulations from the public', and his colleague Erkki Melartin wrote in a private letter: 'I have never been as touched by any music before as I was then'. On 1st November 1897 Sibelius presented a revised version of the whole suite, which received similar critical reactions (Melartin: 'such enthusiasm I have not seen or heard for a long time', *Uusi Suometar*: 'made a magnificent impact', but Flodin: 'purely pathological... such music dejects me, and makes me unhappy, torn and apathetic'). *The Swan of Tuonela* and *Lemminkäinen's Return* were revised again in 1900 – at which point *Lemminkäinen's Return* was considerably shortened – and these two movements were published the following year. The other two pieces remained untouched for nearly forty years; Sibelius eventually revised them in 1939.

Almost exactly a year before the first performance of the *Lemminkäinen Suite* the première had taken place of another major programmatic tone poem: *Skogsrået* (*The Wood-Nymph*). Here, too, the influence of Wagner is strongly felt, and it is possible that some of its material may also have originated from the opera projects. Scholars such as Tuija Wicklund (who edited *Skogsrået* for the JSW critical edition [Breitkopf & Härtel 2006] – used on this recording), Veijo Murtomäki and Tuomas Kinberg note that, in Wicklund's words, 'the literary content of Sibelius's new opera [the story of the unfaithful student] deals with the same ideas as *Skogsrået*: love, dangerous desire and punishment'. The opera plot is described in a letter from Sibelius to Aino on 28th July, and moreover contained a funeral procession for which the final section of *Skogsrået* would have been very appropriate. In a further letter (10th August) Sibelius mentions working on a march which 'in its own way is good (I like it anyway)'. Might this have become the opening section of *Skogsrået*?

Unlike *Lemminkäinen*, though, *Skogsrået* is not linked to a *Kalevala* story:

this powerful, often hypnotic work is based on a poem by the Swedish author Viktor Rydberg (1828–95) which tells how a dashing hero is led astray by dwarves in the forest; he falls in love with a wood-nymph only to realize that he has thereby forfeited any hope of worldly happiness. In fact this was the second time that Sibelius had used this poem: in 1888–89 it had served as the text for a solo song (JS 171). Even if it was originally written with another story in mind, the music of the ‘ballad’ (as Sibelius subtitled the tone poem in the autograph score) follows the poem closely and is thus episodic in nature: a swaggering portrayal of the young man, his encounter with the guileful dwarves, a tender love scene and the inexorable, harrowing conclusion. A few weeks before the work was premièred, Sibelius had presented a much shorter, simplified arrangement in the form of a melodrama for narrator and small orchestra.

Critical reaction was generally positive: Robert Elmgren (*Uusi Suometar*) wrote that it was ‘composed with enthusiasm and skill and makes an overwhelming impression’, and Karl Fredrik ‘Bis’ Wasenius (*Hufvudstadsbladet*) remarked that ‘*Skogsrået* was an excellent work. The depiction in music... was masterly’. Nonetheless, *Skogsrået* was not published during the composer’s lifetime and soon fell out of his regular conducting repertory. Between 1899 and February 1996, when it was triumphantly resurrected by the Lahti Symphony and Osmo Vänskä, only one performance took place, conducted by Georg Schnéevoigt in 1936, and that incorporated substantial cuts.

© Andrew Barnett 2013

The **Lahti Symphony Orchestra** (Sinfonia Lahti) has, under the direction of Osmo Vänskä (principal conductor 1988–2008), developed into one of the most notable in Europe. The orchestra's artistic adviser in the years 2008–11 was Jukka-Pekka Saraste, and in the autumn of 2011 Okko Kamu took up the post of principal conductor. Since 2000 the orchestra has been based at the wooden Sibelius Hall (with internationally renowned acoustics by Artec Consultants from New York). The orchestra has undertaken many outstanding recording projects for BIS, winning two *Gramophone* Awards, the Grand Prix du Disque from the Académie Charles Cros, two Cannes Classical Awards, a Midem Classical Award and a Diapason d'Or de l'année. The orchestra has gained three platinum discs and several gold discs, for example for its recordings of the original version of Sibelius's Violin Concerto (1992) and 'Finnish Hymns' (2001). The Lahti Symphony Orchestra has played at numerous music festivals, including the BBC Proms in London and the White Nights festival in St Petersburg. It has also performed in Amsterdam, at the Musikverein in Vienna, the Philharmonie in Berlin and the Teatro Colón in Buenos Aires, and has toured in Spain, Japan, Germany, the USA and China. In 2003, Japanese music critics voted the orchestra's performance of Sibelius's *Kullervo* as Japan's best classical concert of the year. Each September the Lahti Symphony Orchestra organizes an international Sibelius Festival at the Sibelius Hall.

For further information please visit www.sinfonia-lahti.fi

Hailed as 'exacting and exuberant' (*The New York Times*), **Osmo Vänskä** is recognized for his compelling interpretations of the standard, contemporary and Nordic repertoires. Music director of the Minnesota Orchestra between 2003 and 2013, Vänskä is internationally in demand as a guest conductor and has received extraordinary acclaim for his work with many of the world's leading orchestras,

including the Chicago Symphony Orchestra, New York Philharmonic, London Philharmonic Orchestra, Berliner Philharmoniker, Czech Philharmonic Orchestra and the Yomiuri Nippon Symphony Orchestra. He has also developed regular relationships with the Mostly Mozart Festival (New York) and the BBC Proms.

Vänskä gained distinction as a recording artist with his landmark Sibelius cycle with the Lahti Symphony Orchestra – described by *Gramophone* as ‘the finest survey of the past three decades’. His numerous discs for BIS continue to attract the highest acclaim, as testified by the nominations for a Grammy Award for performances of Beethoven’s Ninth Symphony and of Sibelius’s Second and Fifth Symphonies, both with the Minnesota Orchestra; in 2014 his Minnesota recording of Sibelius’s First and Fourth Symphonies won a Grammy award.

Vänskä studied conducting at the Sibelius Academy in Helsinki and was awarded first prize in the 1982 Besançon International Young Conductor’s Competition. During his tenure as principal conductor of the Lahti Symphony Orchestra (from 1988 to 2008), he raised the orchestra’s international profile, taking it on successful tours and making recordings. He has also held the positions of chief conductor of the BBC Scottish Symphony Orchestra and music director of the Iceland Symphony Orchestra. He began his professional music career as a clarinetist, and in recent years has enjoyed a return to the clarinet, including on a recent recording of Kalevi Aho’s chamber works.

Vänskä is the recipient of a Royal Philharmonic Society Award, *Musical America*’s 2005 Conductor of the Year award, and the Arts and Letters award from the Finlandia Foundation. He has been awarded honorary doctorates from the University of Glasgow and the University of Minnesota.

”Minä tahtoisin enemmän ylpeyttä meihin suomalaisiin... Lemminkäinen vetää vertoja mille kreiville tahansa. Hän on ylimys, ehdottomasti ylimys!”

– Jean Sibelius

Suomen maineikkain säveltäjä, Jean Sibelius (1865–1957), tunnetaan parhaiten seitsemästä sinfoniastaan ja viulukonsertostaan, mutta hänen laaja ja monipuolinen tuotantonsa sisältää myös vaikuttavan sarjan sinfonisia runoja. Tällä levyllä kuultavat teokset sävellettiin 1890-luvulla – ennen säveltäjän esikoissinfonian valmistumista ja aikana, jolloin Venäjän keisarikunnan autonomisena suuriruhtinaskuntana olleessa Suomessa koettiin vapauksien kaventuminen monella tapaa.

Innoitus *Lemminkäis-sarjaan* tuli kansalliseepos *Kalevalasta*. Elias Lönnrotin kokoama runoteos julkaistiin ensi kerran vuonna 1835 (korjattu laitos vuonna 1849), ja sillä on ollut vaikutus suomalaiseen yhteiskuntaan monin tavoin. Venäläisten rapauttaessa Suomen itsemääräämisoikeutta, *Kalevala* sai tärkeän roolin kansallisen identiteetin symbolina, ja Sibeliukselle teos osoittautui kestäväksi motivaation lähteeksi. 1890-luvulla toinen merkittävä vaikutin Sibeliukselle oli Wagnerin musiikki. Sibeliuksen opettaja Helsingissä, Martin Wegelius, oli ollut kiihkeä wagneriaani, ja opiskeluvuosinaan Berliinissä ja Wienissä Sibelius kuuli itsekin joitain Wagnerin oopperoita. Vuonna 1893 Sibelius alkoi työskennellä *Kalevala*-aiheisen oopperahankkeen parissa nimeltään *Veneen luominen*. Kesällä 1894 hän vietti aikaa Münchenissä ja Bayreuthissa, joissa hän syventyi Wagnerin musiikkiin, ja heinäkuussa hän kirjoitti vaimolleen Ainolle suunnittelevansa myös toista oopperaansa, joka kertoisi uskottomasta opiskelijasta 1600-luvulla. Nämä hankkeet olivat selvästi saaneet innoituksensa Wagnerilta, vaikka Sibelius yritti-kin useaan otteeseen kieltää, että kyseinen saksalaissäveltäjä oli häntä koskaan erityisesti kiinnostanut. Sibelius näyttäisi pitäneen *Veneen luomista* toteuttamis-

kelpoisena hankkeena elokuuhun 1894 asti, jolloin työskentely sen parissa alkoi horjua.

Sibeliuksen hylättyyn oopperansa laittama työpanos ei mennyt kuitenkaan hukkaan, koska monet sen musiikillisista ajatuksista siirtyivät *Lemminkäissarjaan*. Hän kirjoitti Ainolle 19. elokuuta 1894: ”Minä olen luullakseni löytänyt itseäni musiikissa taas... Luulen että minä oikeastaan olen musiikki maalari ja runoilia. Tarkoitin että tuo Liszt’in musiikki kanta on minulle lähintä. Tuo symfoninen runo (sillä tavalla meinasin ’runoilija’).” Liszt – tai, kuten jälkiviisaana voisi kenties lisätä – Dvořák (jotka Karel Jaromír Erbenin julkaisemaan teokseen *Kytice* perustuvat neljä sinfonista runoa, ”kimppu kansanballadeja”, ovat myös vuodelta 1896) tai jopa Smetana (*Má vlast [Isänmaani]*, 1874–79).

Sibeliuksen neliosainen sävelrunojen sarja orkesterille keskittyy tarinaan yhdestä *Kalevalan* sankarista, huimapäiseen nuoreen Lemminkäiseen – jota voitaisiin verrata Don Juaniin, Siegfriediin tai Akillekseen. Sarjassaan Sibelius ei pitäydy tiukasti kertomuksen tapahtumajärjestyksessä, vaan keskittyy sen sijaan herättämään esiin tarinan yleisen tunnelman. Hänen työskentelynsä kappaleiden parissa vuosina 1895–96 tulee nähdä Helsingin taiteellisen ilmapiirin taustaa vasten, jossa symbolismi – esimerkiksi Arnold Böcklinin ja Magnus Enckellin maalauksissa sisältäen kuvia joutsenista, vedestä ja kuolemasta, lohduttomia tunnelmia ja toisesta maailmasta olleita värityksiä – oli vahvasti muodissa.

Lemminkäinen ja saaren neidot perustuu *Kalevalan* 29. runossa kuvattuihin tapahtumiin. Häikäisevä nuori Lemminkäinen purjehtii laivallaan saarelle, jonka koko miesväki on poissa. Hän nauttii monista lemmenseikkailuista naisten kanssa ennen kuin hänen täytyy paeta miesten palatessa ja janotessa kostoa. Viisitoista minuuttia kestävä osa on temaattisesti rikas ja vaihteleva, ja sen päähuipennus tapahtuu vaikuttavan, pitkän ja hallitun *crescendon* myötä.

Molemmat sarjan keskiosat ovat synkkiä ja tunnelmallisia, mutta niiden keski-

näiset luonteet tuskin voisivat enemmän erota toisistaan. *Tuonelan joutsen* on peräisin kesken jääneestä alkusoitosta oopperaan *Veneen luominen*, ja sävelrunon ensimmäinen painos sisälsi seuraavanlaisen ajatuksia herättävän kuvauksen: ”Tuonela, kuoleman maa, suomalaisen mytologian helvetti, jota ympäröi suuri vuolaasti virtaava mustavetinen joki, jossa Tuonelan joutsen ui majesteettillisesti laulaen.” Kappaleessa on englannintorvisolisti, jolla on lähes soolokonserttoon verrattava solistinen osa. Tätä erityislaatuista ja hyvin omaperäistä esimerkkiteosta tummasävyisine mutta silti elävine orkesteriväreineen esitetään säännöllisesti itsenäisenä konserttikappaleena.

Lemminkäinen Tuonelassa on dramaattinen, ja siinä on suuria tempo- ja dynamiikkavaihteluita. Uloimmissa jaksoissa on laajoja jousitremoloja, jotka luovat hellittämättömän aaltomaisen vaikutelman. Keskiosaan a-mollissa syntyy taianomainen tunnelma, Molto lento, kun jaettu jousisto soittaa *ppp* lähes huomaamattoman pikkurummun pärinän aikana. Osan perustana oleva *Kalevalan* tarina (15. runo) kuvaa, kuinka Lemminkäisen äiti etsii poikaansa, joka on joutunut väijytykseen ja tapettu pyhän Tuonelan joen rannalla. Lemminkäisen ruumis on paloiteltu ja heitetty jokeen, mutta hänen äitinsä taikavoima pelastaa hänet ja tuo takaisin eloon.

Osan *Lemminkäinen palaa kotitienoille* partituurissa kerrotaan: ”Nääntyneenä jatkuvista sodista ja taisteluista Lemminkäinen päättää palata kotiin. Hän muuntaa murheensa ja huolensa sotahevosiksi ja lähtee matkaan. Seikkailurikkaan taipaleen jälkeen hän vihdoin pääsee kotimaahansa, mistä löytää paikat, jotka ovat täynnä lapsuudenmuistoja.” Sibelius muuntelee ja kehittää lakkaamatta materiaaliaan hellittämättömällä tahdilla.

Sibelius johti sarjan alkuperäisversion ensiesityksen Helsingissä 13. huhtikuuta 1896. Lukuun ottamatta vaikutusvaltaista kriitikkoa Karl Flodinia, joka valitti teoksen olevan liian pitkä, arvioijat ja yleisö olivat hyvin suosiollisia. Säveltäjä

Oskar Merikanto kirjoitti *Päivälehdessä*: ”Lämpimät ja innokkaat suosionosoitukset seurasiwat joka osan jälkeen ja konsertin lopussa kaikuiwat hyvä-huudot loppumattomiin ja säweltäjä sai monet monituiset kerrat tulla esille vastaanottamaan yleisön wilpittömiä kiitoksia ja onnitteluja”, ja hänen kollegansa Erkki Melartin kirjoitti yksityisessä kirjeessään: ”Minua ei koskaan ole koskettanut musiikki kuin silloin.” Marraskuun 1. päivänä 1897 esitteli korjatun version koko sarjasta, joka sai osakseen samanlaista arviointia (Melartin: ”tuollaista innokkuutta en ole nähnyt enkä kuullut pitkään aikaan”, *Uusi Suometar*: ”teki kaikkiin suurenmoisen vaikutuksen”, mutta Flodin: ”täysin patologista... tuollainen musiikki lannistaa minut ja tekee minut onnettomaksi, revityksi ja apaattiseksi). Osat *Tuonelan joutsen* ja *Lemminkäinen palaa kotitienoille* uusittiin jälleen uusittiin jälleen vuonna 1900 – jolloin osa *Lemminkäinen palaa kotitienoille* lyhentyi huomattavasti – ja nämä kaksi osaa julkaistiin seuraavana vuonna. Kaksi muuta osaa säilyivät koskemattomina lähes neljä vuosikymmentä; Sibelius korjasi ne lopulta vuonna 1939.

Lähes tasan vuosi ennen *Lemminkäis-sarjan* ensiesitystä, toinen merkittävä ohjelmallinen sävelruno, *Skogsrådet* (*Metsänhaltija*), oli esitetty ensi kerran. Myös tässä teoksessa Wagnerin vaikutus tuntuu vahvana, ja on mahdollista, että osa tästäkin materiaalista on peräisin oopperahankkeista. Tutkijat kuten Tuija Wicklund (joka editoi *Metsänhaltijan* kriittiseen JSW-laitokseen [Breitkopf & Härtel 2006] – jota käytetään tässä levytyksessä), Veijo Murtomäki ja Tuomas Kinberg huomioivat, että – Wicklundin sanoin – ”Sibeliuksen uuden [uskottomasta opiskelijasta kertovan] oopperan kirjallinen sisältö käsittelee samoja ajatuksia kuin *Metsänhaltija*: rakkautta, vaarallista kaipausta ja rangaistusta”. Oopperan juoni kuvataan Sibeliuksen kirjeessä vaimolleen Ainolle 28. heinäkuuta, ja se sitä paitsi sisälsi hautausaaton, jollaiseksi *Metsänhaltijan* loppujakso olisi ollut hyvin soveltuva. Myöhemmässä kirjeessään (10. elokuuta) Sibelius mainitsee

työstävänsä marssia, ”joka tavallaan on hyvä (minä rakastan sitä)”. Mahtoikohan tästä syntyä *Metsänhaltijan* avausjakso?

Toisin kuin *Lemminkäinen*, *Metsänhaltija* ei kuitenkaan liity *Kalevalaan*: tämä voimakas, usein hypnoottinen teos perustuu ruotsalaiskirjailija Viktor Rydbergin (1828–1895) runoon. Runo kertoo, kuinka metsänpeikot johtavat urhean sankarin eksiysiin, ja kuinka tämä rakastuu *Metsänhaltijaan* vain huomatakseen, että oli sen vuoksi menettänyt kaiken toivonsa maallisesta onnesta. Sibelius itse asiassa käytti samaa runoa jo toisen kerran: vuosina 1888–89 se oli tekstinä yksinlaulussa (JS 171). Vaikka alun perin mielessä olikin ollut toinen tarina, ”balladin” (Sibeliuksen alaotsikko sinfonisen runon käsikirjoituspartituurissa) musiikki seuraa runoa tarkasti, ja kappale on sen vuoksi luonteeltaan episodimainen: rehavakas kuvaus nuoresta miehestä, tämän kohtaaminen kavalien peikkojen kanssa, hellä rakkauskohtaus ja hetytätön, tuskallinen päätös. Muutamaa viikkoa ennen sävelrunon ensiesitystä Sibelius esitteli paljon lyhyemmän, yksinkertaisemman version teoksesta kertojalle ja pienelle orkesterille kirjoitetun melodraaman muodossa.

Kriitikoiden reaktio oli yleisesti ottaen positiivinen: Robert Elmgren (*Uusi Suometar*) kirjoitti, että ”se on innolla ja taidolla seipitetty ja tekee valtaavan vaikutuksen”, ja Karl Fredrik ”Bis” Wasenius (*Hufvudstadsbladet*) totesi *Metsänhaltijan* olevan ”erinomainen sävellys. Kuvaus musiikissa... oli mestarillista.” Kaikesta huolimatta *Metsänhaltijaa* ei julkaistu säveltäjän elinaikana ja pian se tippui hänen säännöllisesti johtamasta konserttiohjelmistostaan. Ennen helmikuuta 1996, jolloin Sinfonia Lahti ja Osmo Vänskä elvyttivät teoksen voittoisasti henkiin, ei siitä vuoden 1899 jälkeen ollut tehty kuin yksi esitys, jonka johti Georg Schnéevoigt vuonna 1936, ja joka sisälsi huomattavia leikkauksia.

© Andrew Barnett 2013

Sinfonia Lahti kehittyi yhdessä Osmo Vänskän (ylikapellimestari 1988–2008) kanssa yhdeksi Euroopan merkittävistä orkestereista. Jukka-Pekka Saraste toimi vuosina 2008–11 orkesterin taiteellisena neuvonantajana, ja syksyllä 2011 Okko Kamu aloitti kautensa orkesterin ylikapellimestarina. Vuodesta 2000 lähtien orkesterin koti on ollut puinen Sibelius-talo, jonka pääsalin kansainvälisesti kiitetyn akustiikan on suunnitellut Artec Consultants Inc, New York. Orkesteri on tehnyt BIS-levymerkille monia menestyksekkäitä levytyksiä, joista se on saanut useita kansainvälisiä levyypalkintoja (mm. Grand Prix du Disque 1993, *Gramophone* Award 1991 ja 1996, Cannes Classical Award 1997 ja 2001, Midem Classical Award 2006 ja Diapason d'Or de l'Année 2011). Orkesteri on saanut levytyksistään myös kolme platinal levyä ja useita kultalevyjä, mm. Sibeliuksen viulukonserton alkuperäisversion sisältävästä levystään (1992).

Orkesteri on esiintynyt lukuisilla musiikkifestivaaleilla, mainittakoon BBC Proms Lontoossa ja Valkeat yöt -festivaali Pietarissa. Orkesteri on esiintynyt myös mm. Amsterdamin Concertgebouw'ssa, Wienin Musikvereinissa, Berliinin filharmoniaassa ja Buenos Airesin Teatro Colónissa, ja lisäksi se on tehnyt konserttievailuja mm. Espanjaan, Japaniin, Saksaan, Yhdysvaltoihin ja Kiinaan. Japanilaiset kriitikot valitsivat Tokiossa esitetyn Sibeliuksen *Kullervon* vuoden 2003 parhaaksi klassisen musiikin esitykseksi Japanissa. Sinfonia Lahti järjestää Sibelius-talossa joka vuosi syyskuussa kansainvälisen Sibelius-festivaalin.

Lisätietoja: www.sinfonialahti.fi

Vaativaksi ja loistavaksi kuvattu (*The New York Times*) **Osmo Vänskä** tunnetaan kiitetyistä tulkinnoistaan niin perinteisen ohjelmiston, nykymusiikin kuin Pohjoismaisten teosten parissa. Vuosina 2003–13 Minnesotan orkesterin taiteellisena johtajana toiminut Vänskä on kansainvälisesti kysytty vierailukapellimestari saaden poikkeuksellista tunnustusta työstään monien maailman ykkösluokan

orkesterien, mm. Chicagon sinfoniaorkesterin, New Yorkin, Lontoon, Berliinin ja Tšekin filharmonisten orkesterien sekä Yomiuri Nippon sinfoniaorkesterin kanssa. Hänellä on myös säännöllinen yhteistyö Mostly Mozart -festivaalin (New York) ja BBC Promsin kanssa.

Vänskä sai mainetta levytystaiteilijana Sinfonia Lahden kanssa tekemästään, virstanpylvääksi muodostuneesta Sibelius-syklistä, jota *Gramophonessa* kuvattiin ”hienoimmaksi kartoitukseksi kolmeen vuosikymmeneen”. Hänen lukuisat levytyksensä BIS-levymerkille ovat saaneet ylistäviä arvioita, mitä todistavat myös Grammy-ehdokkuudet Beethovenin yhdeksännen sinfonian sekä Sibeliuksen toisen ja viidennen sinfonian levytyksistä, kummatkin Minnesotan orkesterin kanssa; vuonna 2014 hänen Minnesotassa tekemänsä levytys Sibeliuksen ensimmäisestä ja neljännestä sinfoniasta voitti Grammy-palkinnon.

Vänskä opiskeli orkesterinjohtoa Sibelius-Akatemiassa Helsingissä ja voitti vuonna 1982 Besançonin kansainvälisen nuorten kapellimestarien kilpailun. Toimiessaan Sinfonia Lahden ylikapellimestarina (1988–2008, kunniakapellimestari 2008–) hän nosti orkesterin kansainvälistä profilia menestyskekkäiden kiertueiden ja levytysten myötä. Hän on toiminut myös BBC:n skottilaisen sinfoniaorkesterin ylikapellimestarina ja Islannin sinfoniaorkesterin taiteellisena johtajana. Vänskä aloitti uransa muusikkona klarinetistina, ja viime vuosina hän on jälleen palannut myös klarinetinsoiton pariin esiintyen mm. hiljattain ilmestyneellä, Kalevi Ahon kamarimusiikkia sisältävällä levyllä.

Vänskä on saanut Royal Philharmonic Society Awardin, *Musical American* myöntämän Vuoden kapellimestari 2005 -palkinnon ja Finlandia-säätiön myöntämän Arts and Letters -palkinnon. Kunniatohtorin arvon hänelle ovat myöntäneet Glasgow’n yliopisto ja Minnesotan yliopisto.

„Ich finde, dass wir Finnen uns nicht schämen sollten, etwas mehr Stolz zu zeigen ... Lemminkäinen ist genauso gut wie der edelste Herzog. Er ist ein Aristokrat, zweifelsohne ein Aristokrat!“ – Jean Sibelius

Man kennt Finnlands bedeutendsten Komponisten Jean Sibelius (1865–1957) vor allem aufgrund seiner sieben Symphonien und des Violinkonzerts, doch zu seinem umfangreichen und breitgefächerten Schaffen gehört auch eine beeindruckende Reihe Symphonischer Dichtungen. Die Werke auf dieser CD wurden in den 1890er Jahren komponiert – noch vor seiner Ersten Symphonie und zu einer Zeit, als Finnland, damals ein autonomes Großfürstentum des russischen Reiches, seine Freiheit in vielerlei Hinsicht eingeschränkt sah.

Die Inspiration für die ***Lemminkäinen-Suite*** entstammt dem finnischen Nationalepos Kalevala. Dieses von Elias Lönnrot zusammengestellt Gedicht erschien erstmals 1835 (eine überarbeitete Ausgabe folgte 1849) und hatte Einfluss auf viele Schichten der finnischen Gesellschaft. Als die Russen Finnlands Autonomie untergruben, wurde das *Kalevala* zu einem bedeutenden Symbol der nationalen Identität; für Sibelius erwies sich das Gedicht als eine nachhaltige Inspirationsquelle. In den 1890er Jahren stellte die Musik Wagners einen weiteren wichtigen Einfluss dar. Sibelius' Lehrer in Helsinki, Martin Wegelius, war ein glühender Wagnerianer, und während seiner Studienjahre in Berlin und Wien hatte Sibelius selber einige Wagner-Opern gehört. Im Jahr 1893 nahm er ein auf *Kalevala*-Motiven basierendes Opernprojekt mit dem Titel *Veneen luominen (Der Bootsbau)* in Angriff. Im Sommer 1894 verbrachte er einige Zeit in München und Bayreuth, wo er sich in Wagners Musik vertiefte, und im Juli schrieb er an seine Frau Aino nach Hause, er hege Pläne zu einer weiteren Oper, in der es um einen treulosen Studenten im 17. Jahrhundert gehe. Offensichtlich wurden diese Projekte durch das Wagner-Erlebnis angeregt, obschon Sibelius oft zu leugnen suchte,

dass die Musik des Deutschen ihn je besonders interessiert habe. Sibelius scheint *Veneen luominen* bis August 1894 als realisierbar betrachtet zu haben, danach geriet das Projekt ins Stocken.

Die Arbeit, die Sibelius in seine verworfene Oper gesteckt hatte, war gleichwohl nicht verschwendet, denn viele der musikalischen Ideen gingen in die *Lemminkäinen-Suite* ein. Am 19. August 1894 schrieb er an Aino: „Ich habe, musikalisch gesprochen, mein altes Ich wiedergefunden ... in Wirklichkeit bin ich ein Tonmaler und Dichter. Liszts Einstellung zur Musik ist jene, der ich am nächsten stehe. Daher mein Interesse für die symphonische Dichtung.“ Liszt – oder, so könnte man im Nachhinein hinzufügen, Dvořák (dessen vier Symphonische Dichtungen nach *Kytice*, einem „Blumenstrauß aus Volkssagen“ von Karel Jaromír Erben, ebenfalls 1896 entstanden) oder sogar Smetana (*Má vlast*, 1874–79).

Sibelius' viersätzig Suite Symphonischer Dichtungen konzentriert sich auf die Geschichte eines *Kalevala*-Helden, den man mit Don Juan, Siegfried oder Achilles vergleichen könnte: der junge, draufgängerische Lemminkäinen. Sibelius hält hier nicht strikt an die narrative Abfolge der Ereignisse, stattdessen konzentriert er sich darauf, die Grundstimmung der Erzählung zu evozieren. Seine Arbeit an diesem Werk in den Jahren 1895/96 ist vor dem Hintergrund des künstlerischen Klimas in Helsinki zu sehen, wo gerade der Symbolismus en vogue war – etwa die Gemälde von Künstlern wie Arnold Böcklin und Magnus Enckell mit ihren Schwänen, mit Wasser und Tod, trostlosen Stimmungen und jenseitigen Farbtönen.

Lemminkäinen und die Mädchen auf der Insel basiert auf Ereignissen, die in Rune 29 des *Kalevala* geschildert werden. Der forsche junge Lemminkäinen lenkt sein Boot zu einer Insel, auf der gerade die Männer fehlen. Er genießt mit den alleingelassenen Frauen verschiedene amouröse Abenteuer, bevor ihn die Rückkehr und drohende Rache der Männer zur Flucht zwingt. Der rund fünf-

zehnminütige Satz ist thematisch reich und vielfältig, und sein großer Höhepunkt entwickelt sich aus einem beeindruckend langen, gleichmäßigen Crescendo.

Die beiden Binnensätze der Suite sind düster und atmosphärisch dicht, ihr Charakter aber könnte unterschiedlicher kaum sein. *Der Schwan von Tuonela* wurde aus der Ouvertüre zu *Veneen luominen* entwickelt, und die Erstaussgabe der Symphonischen Dichtung enthielt die folgende plastische Schilderung: „Tuonela, das Reich des Todes – die Hölle der finnischen Mythologie –, ist von einem breiten Fluss mit schwarzem Wasser und reißendem Lauf umgeben, auf dem der Schwan von Tuonela majestätisch und singend dahinzieht.“ Der Satz enthält eine Partie für Solo-Englischhorn, die aus einem Solokonzert stammen könnte. *Der Schwan von Tuonela* ist ein außergewöhnliches und hochoriginelles Beispiel orchestraler Tonmalerei in dunklen, aber lebhaften Farben, das oft als eigenständiges Konzertstück aufgeführt wird.

Lemminkäinen in Tuonela ist von dramatischem Charakter und voller Kontraste in Sachen Dynamik und Tempo. In den Außenteilen gibt es ausgedehnte Streichertremolo-Passagen, die einen unentwegten Welleneffekt erzeugen. Der a-moll-Mittelteil (*Molto lento*) entwirft eine zauberische Stimmung; geteilte Streicher spielen *ppp* über einem fast unmerklichen Wirbel der Kleinen Trommel. Die *Kalevala*-Episode, auf der der Satz basiert (Rune 15), schildert, wie Lemminkäinens Mutter nach ihrem Sohn sucht, der am heiligen Fluss Tuonelas in einen Hinterhalt gelockt und getötet wurde. Sein zerstückelter Körper wurde in den Fluss geworfen; die magischen Kräfte seiner Mutter aber erwecken ihn wieder zum Leben.

In der Partitur von *Lemminkäinen zieht heimwärts* heißt es: „Von einer langen Reihe von Kriegen und Kämpfen erschöpft, entschließt sich Lemminkäinen, sein Heim wieder aufzusuchen. Er verwandelt seine Sorgen und Bekümmernisse in Streitrosse und begibt sich auf den Weg. Nach einer an Abenteuern reichen Fahrt

gelangt er endlich in sein Heimatland, wo er die Stellen wiederfindet, welche so voll an Erinnerungen an seine Kindheit sind.“ In nie nachlassendem Tempo variiert und entwickelt Sibelius sein Material.

Sibelius dirigierte die Uraufführung der Suite in der Originalfassung am 13. April 1896 in Helsinki. Mit Ausnahme des einflussreichen Kritikers Karl Flodin, der die lange Dauer der Suite monierte, waren Rezensenten und Publikum positiv beeindruckt. Der Komponist Oskar Merikanto schrieb in *Päivälehti*: „Jeder Satz wurde mit warmem, begeistertem Applaus quittiert, und am Ende des Konzerts erschollen endlose Bravo-Rufe; der Komponist musste immer wieder auf die Bühne kommen, um den aufrichtigen Dank und die Glückwünsche des Publikums entgegenzunehmen“. Sein Kollege Erkki Melartin schrieb in einem privaten Brief: „Nie hatte mich eine Musik so berührt wie diese“. Am 1. November 1897 Sibelius präsentierte eine überarbeitete Fassung der gesamten Suite, die auf ähnliche Reaktionen stieß (Melartin: „eine solche Begeisterung habe ich lange nicht gesehen oder gehört“, *Uusi Suometar*: „hinterließ einen großartigen Eindruck“; dagegen Flodin: „rein pathologisch ... solche Musik betrübt mich, sie macht mich unglücklich, zerrissen und apathisch“). Im Jahr 1900 wurden *Der Schwan von Tuonela* und *Lemminkäinen zieht heimwärts* erneut überarbeitet (*Lemminkäinen zieht heimwärts* wurde dabei beträchtlich verkürzt); im Jahr darauf wurden beide Sätze veröffentlicht. Die beiden anderen Sätze blieben fast vierzig Jahre lang unberührt, bis Sibelius sie 1939 schließlich ebenfalls überarbeitete.

Fast genau ein Jahr vor der Uraufführung der *Lemminkäinen-Suite* war eine andere große programmatische Symphonische Dichtung uraufgeführt worden: *Skogsrået* (*Die Waldnymphe*). Auch sie lässt deutlich den Einfluss Wagners erkennen, und es ist gut möglich, dass Teile des Materials ebenfalls den Opernprojekten entstammen. Forscher wie Tuija Wicklund (der *Skogsrået* für die 2006

bei Breitkopf & Härtel erschienene und bei dieser Einspielung verwendete Gesamtausgabe [JSW] ediert hat), Veijo Murto­mäki und Tuomas Kinberg heben hervor, dass sich „der literarische Inhalt von Sibelius’ neuer Oper [die Geschichte des treulosen Studenten] mit den gleichen Ideen beschäftigt wie *Skogsrået*: Liebe, gefährliches Verlangen und Strafe“ (Wicklund). Sibelius umriss die Handlung der Oper in einem Brief an Aino vom 28. Juli; sie enthielt zudem einen Trauerzug, für den der Schlussabschnitt von *Skogsrået* sehr angemessen erscheint. In einem weiteren Brief (10. August) spricht Sibelius von der Arbeit an einem Marsch, der „auf seine Art gut ist (ich jedenfalls mag ihn)“. Könnte dies der Anfang von *Skogsrået* geworden sein?

Anders als *Lemminkäinen* aber bezieht sich *Skogsrået* nicht auf ein *Kalevala*-Motiv: Dieses mächtige, oftmals hypnotische Werk basiert auf einem Gedicht des schwedischen Schriftstellers Viktor Rydberg (1828–1895), das davon erzählt, wie ein schneidiger Held im Wald von Zwergen in die Irre geführt wird; er verliebt sich in eine Waldnymphe, nur um zu erkennen, dass er damit jede Hoffnung auf weltliches Glück verwirkt hat. Tatsächlich hat Sibelius dieses Gedicht hier zum zweiten Mal benutzt: Bereits 1888/89 hatte er es in einem Sololied vertont (JS 171). Auch wenn sie ursprünglich mit einer anderen Erzählung vor Augen geschrieben wurde, folgt die Musik der „Ballade“ (wie Sibelius die Symphonische Dichtung im Partiturautograph ursprünglich nannte) dem Gedicht eng und ist daher von episodischer Anlage: ein großspuriges Portrait des jungen Mannes, seine Begegnung mit den arglistigen Zwergen, eine zarte Liebesszene und der unerbittliche, erschütternde Schluss. Einige Wochen vor der Uraufführung präsentierte Sibelius eine erheblich kürzere, vereinfachte Bearbeitung in Gestalt eines Melodrams für Sprecher und kleines Orchester.

Die Resonanz der Kritik war im Wesentlichen positiv: Robert Elmgren (*Uusi Suometar*) schrieb, dass das Werk „mit Enthusiasmus und Geschick komponiert

wurde und einen überwältigenden Eindruck machte“, und Karl Fredrik „Bis“ Wasenius (*Hufvudstadsbladet*) bemerkte, *Skogsrået* sei „ein ausgezeichnetes Werk. Die musikalischen Schilderungen ... waren meisterlich“. Gleichwohl blieb *Skogsrået* zu Lebzeiten des Komponisten unveröffentlicht und gehörte schon bald nicht mehr zu dem regelmäßig von ihm dirigierten Repertoire. Zwischen 1899 und Februar 1996, als das Werk durch das Lahti Symphony Orchestra und Osmo Vänskä eine triumphale Auferstehung erlebte, fand nur eine einzige, zudem erheblich gekürzte Aufführung statt: 1936 durch Georg Schnéevoigt.

© **Andrew Barnett 2013**

Das **Lahti Symphony Orchestra** (Sinfonia Lahti) hat sich unter der Leitung von Osmo Vänskä (Chefdirigent von 1988–2008) zu einem der angesehensten Orchester Europas entwickelt. Jukka-Pekka Saraste war Künstlerischer Berater des Orchesters in den Jahren 2008–11; im Herbst 2011 trat Okko Kamu das Amt des Chefdirigenten an. Das Orchester residiert seit 2000 in der aus Holz erbauten Sibelius-Halle (deren international gerühmte Akustik von Artec Consultants, New York, konzipiert wurde). Das Lahti Symphony Orchestra hat zahlreiche herausragende CDs bei BIS vorgelegt, für die es mit zwei *Gramophone* Awards, dem Grand Prix du Disque der Académie Charles Cros, zwei Cannes Classical Awards, einem Midem Classical Award und einem Diapason d'or de l'année ausgezeichnet wurde. Das Orchester hat drei Platin- sowie mehrere Goldene Schallplatten erhalten, u.a. für die Einspielung der Originalfassung von Sibelius' Violinkonzert (1992) sowie für „Finnish Hymns“. Das Orchester hat bei zahlreichen Festivals gespielt (u.a. bei den BBC Proms in London und den Weißen Nächten in St. Petersburg) sowie in Amsterdam, im Wiener Musikverein, in der Berliner Philharmonie und im Teatro Colón in Buenos Aires. Konzertreisen haben es nach

Deutschland, Russland, Spanien, Japan, China und in die USA geführt; im Jahr 2003 wurde die Aufführung von Sibelius' *Kullervo* von japanischen Musikkritikern zum besten klassischen Konzert des Jahres gewählt. Alljährlich im September veranstaltet das Lahti Symphony Orchestra in der Sibelius-Halle ein internationales Sibelius-Festival.

Für weitere Informationen besuchen Sie bitte www.sinfoniahti.fi

Osmo Vänskä, von der *New York Times* als „anspruchsvoll und überschäumend“ gefeiert, wird für seine fesselnden Interpretationen des traditionellen, zeitgenössischen und nordeuropäischen Repertoires geschätzt. Er war von 2003 bis 2013 Musikalischer Leiter des Minnesota Orchestra und ist ein international vielgefragter Gastdirigent, der sich für seine Arbeit mit führenden Orchestern – Chicago Symphony Orchestra, New York Philharmonic Orchestra, London Philharmonic Orchestra, Berliner Philharmoniker, Tschechische Philharmonie, Yomiuri Nippon Symphony Orchestra u.a. – große Anerkennung erworben hat. Darüber hinaus ist er regelmäßig beim Mostly Mozart Festival in New York und den BBC Proms zu Gast.

Mit dem Lahti Symphony Orchestra hat er einen maßstabsetzenden Sibelius-Zyklus eingespielt, der von der Fachzeitschrift *Gramophone* als „der beste Überblick der letzten drei Jahrzehnte“ bezeichnet wurde. Seine zahlreichen Aufnahmen für BIS stoßen auf begeistertes Echo, wie die Grammy-Nominierungen für Einspielungen von Beethovens Neunter bzw. Sibelius' Zweiter und Fünfter Symphonie, jeweils mit dem Minnesota Orchestra, bezeugen; 2014 erhielt er für seine Aufnahme von Sibelius' Erster und Vierter Symphonie mit dem Minnesota Orchestra einen Grammy Award.

Vänskä studierte Dirigieren an der Sibelius-Akademie in Helsinki und gewann 1982 den 1. Preis bei der International Young Conductor's Competition in Be-

sançon. Während seiner Amtszeit als Chefdirigent des Lahti Symphony Orchestra (1988 bis 2008) begründete er mit erfolgreichen Tourneen und zahlreichen Einspielungen dessen internationale Reputation. Außerdem war er Chefdirigent des BBC Scottish Symphony Orchestra und Musikalischer Leiter des Iceland Symphony Orchestra. Seine musikalische Laufbahn begann er als Klarinettist; in den letzten Jahren hat er sich wieder der Klarinette zugewandt und u.a. eine SACD mit Kammermusik von Kalevi Aho eingespielt.

Vänskä wurde mit dem Royal Philharmonic Society Award, dem Conductor of the Year Award 2005 von *Musical America* und dem Arts and Letters Award der Finlandia Foundation ausgezeichnet; darüber hinaus ist er Ehrendoktor der University of Glasgow und der University of Minnesota.

« Je pense que nous, les Finlandais, ne devrions pas avoir honte de montrer de la fierté de nous... Lemminkäinen est juste aussi bon que le plus noble des comtes. C'est un aristocrate, indiscutablement un aristocrate ! »

– Jean Sibelius

Principal compositeur de la Finlande, Jean Sibelius (1865–1957) est surtout connu pour ses sept symphonies et son concerto pour violon mais sa production aussi étendue que large, comprend une série imposante de poèmes symphoniques. Les œuvres sur ce disque datent des années 1890 – avant la composition de sa première symphonie et à une époque où la Finlande, alors grand duché autonome de l'empire russe, voyait sa liberté réduite sur plusieurs plans.

C'est le *Kalevala*, l'épopée nationale finlandaise, qui a fourni l'inspiration pour la *Suite de Lemminkäinen*. Compilé par Elias Lönnrot, ce poème fut publié en 1835 (une version révisée sortit en 1849) et eut des répercussions sur plusieurs couches de la société finlandaise. Comme les Russes érôdaient l'autonomie de la Finlande, le *Kalevala* assumait une position importante comme symbole de l'identité nationale et, pour Sibelius, le poème s'est avéré une source renouvelée de motivation. La musique de Wagner exerça une autre influence considérable sur lui. Martin Wegelius, professeur de Sibelius à Helsinki, avait été un ardent wagnérien et, au cours de ses années d'études à Berlin et Vienne, Sibelius avait entendu quelques opéras de Wagner. En 1893, Sibelius se mit à travailler sur un projet d'opéra basé sur le *Kalevala* nommé *Veneen luominen* (*La Construction du bateau*). En été 1894, il passa du temps à Munich et à Bayreuth où il se plongea dans la musique de Wagner et, en juillet, il écrivit à sa femme Aino qu'il avait commencé à élaborer un second opéra racontant l'histoire d'un étudiant infidèle au cours du 17^e siècle. Ces projets étaient clairement inspirés par Wagner quoique Sibelius ait souvent essayé de nier que la musique du compositeur allemand

l'eût jamais particulièrement intéressé. Il semble avoir cru *Veneen luominen* un projet viable jusqu'en août 1894, après quoi il délaissa peu à peu le travail.

L'effort investi dans son opéra abandonné ne fut cependant pas perdu car plusieurs des idées musicales furent transférées dans la *Suite de Lemminkäinen*. Il écrivit à Aino le 19 août 1894 : « Je me suis retrouvé, musicalement parlant... je suis vraiment un peintre et un poète des notes. L'opinion de Liszt sur la musique est celle dont je suis le plus proche. De là mon intérêt pour le poème symphonique. » Liszt – ou, pourrait-on ajouter en rétrospective, Dvořák (dont les quatre poèmes symphoniques basés sur *Kytice*, un « bouquet de ballades folkloriques », que Karel Jaromír Erben publia, datent aussi de 1896) ou même Smetana (*Má vlast*, 1874–79).

Les poèmes symphoniques en quatre mouvements de Sibelius mettent l'accent sur l'histoire de l'un des héros du Kalevala, le jeune téméraire Lemminkäinen – comparable à Don Juan, Siegfried ou Achille. Dans la suite, Sibelius ne suit pas strictement la chronologie des événements de l'histoire, se concentrant plutôt à évoquer l'atmosphère générale du récit. Son travail sur les pièces en 1895–96 devrait être vu en perspective du climat artistique d'Helsinki où le symbolisme – par exemple les tableaux d'artistes comme Arnold Böcklin et Magnus Enckell, avec leurs images de cygnes, d'eau et de mort, d'ambiances désolées et leurs coloris d'autre monde – était très à la mode.

Lemminkäinen et les jeunes filles de l'île repose sur des événements rapportés dans la rune 29 du *Kalevala*. Lemminkäinen, jeune et fringant, accoste sur une île dont la population masculine est au loin. Il connaît plusieurs aventures amoureuses avec les femmes avant de devoir fuir quand leurs maris retournent et cherchent vengeance. D'une durée d'un quart d'heure, le mouvement est riche et diversifié en thèmes et son principal sommet arrive suite à un *crescendo* contrôlé à la longueur impressionnante.

Les deux mouvements centraux de la suite sont sombres et atmosphériques mais leurs caractères pourraient difficilement être plus différents. *Le Cygne de Tuonela* est une adaptation de l'ouverture de *Veneen luominen* et la première édition du poème symphonique renfermait la description évocatrice suivante : « Tuonela, le pays de la mort, l'enfer dans la mythologie finlandaise, est entouré d'une large rivière aux eaux noires et au courant rapide, sur lesquels le cygne de Tuonela flotte majestueusement et chante. » La pièce renferme un solo de cor anglais qu'on croirait sortir d'un concerto. Un exemple extraordinaire et très original de peinture symphonique dans des couleurs sombres mais pourtant vivantes, *Le Cygne de Tuonela* est souvent joué en concert comme pièce indépendante.

Lemminkäinen à Tuonela est dramatique et riche en contrastes de nuances et de *tempi*. Les sections extérieures présentent de longs *tremoli* aux cordes, créant un effet ondulant implacable. Une atmosphère magique est évoquée par la section centrale en la mineur, *Molto lento*, où les cordes *divisi* jouent *ppp* sur un roulement de tambour presque imperceptible. L'épisode du *Kalevala* sur lequel le mouvement repose (rune 15) décrit la mère de Lemminkäinen qui cherche son fils, pris en embuscade et tué le long de la rivière sacrée de Tuonela. Son corps a été coupé en morceaux et jeté dans la rivière mais il est sauvé et ramené à la vie par la magie de sa mère.

La partition du *Retour de Lemminkäinen* explique : « Epuisé après une longue série de guerres et de batailles, Lemminkäinen décide de rentrer chez lui. Il transforme ses préoccupations et ses soucis en chevaux de bataille et il part. Après un voyage riche en aventures, il arrive finalement dans son pays natal où il redécouvre les endroits remplis de ses souvenirs d'enfance. » Sibelius varie et développe constamment son matériel à un rythme jamais relâché.

Sibelius dirigea la création de la suite dans sa version originale à Helsinki le 13 avril 1896. A l'exception de l'influent critique Karl Flodin qui se plaignit de sa

longueur, les critiques et le public furent favorablement impressionnés. Le compositeur Oskar Merikanto écrivit dans *Päivälehti* : « Des applaudissements chaleureux et enthousiastes éclataient après chaque mouvement et, à la fin du concert, les braves pleuvaient constamment et le compositeur dut revenir nombre de fois pour recevoir les sincères remerciements et félicitations du public » et son collègue Erkki Melartin écrivit dans une lettre privée : « Je n'avais encore jamais été aussi touché auparavant par quelque musique. » Le 1^{er} novembre 1897, Sibelius présenta une version révisée de la suite au complet qui reçut des critiques semblables (Melartin : « Je n'ai pas été témoin d'un tel enthousiasme depuis longtemps », *Uusi Suometar* : « fit un impact magnifique », mais Flodin : « purement pathologique... de la musique semblable m'abat et me rend malheureux, déchiré et apathique. ») *Le Cygne de Tuonela* et *Le Retour de Lemminkäinen* ont été révisés encore en 1900 – à ce stade, *Le Retour de Lemminkäinen* était considérablement raccourci – et ces deux mouvements furent publiés l'année suivante. Les deux autres pièces restèrent telles quelles pendant près de 40 ans ; Sibelius finit par les réviser en 1939.

Presque exactement un an avant la création de la *Suite de Lemminkäinen*, un autre grand poème symphonique fut entendu pour la première fois : *Skogsrået* (*La Nymph des bois*). Ici aussi, l'influence de Wagner est fortement sentie et il est possible qu'une partie de son matériel provienne lui aussi des projets d'opéra. Des experts dont Tuija Wicklund (qui édita *La Nymph des bois* pour l'édition critique JSW [Breitkopf & Härtel 2006] – utilisée sur ce disque), Veijo Murtomäki et Tuomas Kinberg notent que, du dire de Wicklund, « le contenu littéraire du nouvel opéra de Sibelius traite des mêmes idées que *La Nymph des bois* : l'amour, le désir dangereux et la punition. » L'intrigue de l'opéra [l'histoire de l'étudiant infidèle] est décrite dans une lettre de Sibelius à Aino le 28 juillet et, de plus, l'opéra renferme une procession funèbre pour laquelle la section finale de *La Nymph des bois* aurait très bien convenu. Dans une autre lettre (10 août), Sibelius

mentionne le travail sur une marche qui « est bonne à sa façon (en tout cas je l'aime bien). » Serait-elle devenue la section d'ouverture de *La Nympe des bois* ?

Or, contrairement à *Lemminkäinen*, *La Nympe des bois* n'est pas reliée à un des récits du *Kalevala* : cette œuvre énergique, souvent hypnotique, repose sur un poème de l'écrivain suédois Viktor Rydberg (1828–95) qui raconte comment des nains dans la forêt égarent un héros fougueux ; il tombe amoureux d'une nymphe des bois seulement pour comprendre qu'il a perdu tout espoir de bonheur au monde. En fait, c'était la deuxième fois que Sibelius utilisait ce poème : en 1888–89, il s'en était servi comme texte d'une chanson solo (JS 171). Même si elle avait d'abord été écrite pour une autre histoire, la musique de la « ballade » (c'est ainsi que Sibelius appela d'abord le poème symphonique dans la partition autographe) suit le poème de près et est donc de nature épisodique : un portrait fanfaron du jeune homme, sa rencontre avec les nains trompeurs, une tendre scène d'amour et la navrante conclusion inexorable. Quelques semaines avant la création de l'œuvre, Sibelius avait présenté un arrangement simplifié beaucoup plus court sous la forme d'un mélodrame pour narrateur et petit orchestre.

Les critiques réagirent en général de manière positive : Robert Elmgren (*Uusi Suometar*) écrivit que l'œuvre était « composée avec enthousiasme et habileté et faisait une impression irrésistible » et Karl Fredrik « Bis » Wasenius (*Hufvudstadsbladet*) constata que « *La Nympe des bois* est une excellente œuvre. La description en musique... était magistrale. » Pourtant, *La Nympe des bois* ne fut pas publiée du vivant du compositeur et elle disparut rapidement de son répertoire régulier de direction. Entre 1899 et février 1996, alors qu'elle fut triomphalement ressuscitée par l'Orchestre Symphonique de Lahti et Osmo Vänskä, une seule exécution en fut donnée, dirigée par Georg Schnéevoigt en 1936 et on y avait fait des coupures substantielles.

© *Andrew Barnett* 2013

Sous la direction d'Osmo Vänskä (chef principal de 1988 à 2008), l'**Orchestre Symphonique de Lahti** (Sinfonia Lahti) est devenu l'un des plus remarquables d'Europe. Jukka-Pekka Saraste a été conseiller artistique de l'orchestre de 2008 à 2011 alors qu'à l'automne 2011, Okko Kamu en est devenu chef titulaire. En l'an 2000, l'orchestre a élu domicile à la salle Sibelius en bois, dont l'acoustique d'Artec Consultants de New York jouit d'une renommée internationale. La formation a entrepris plusieurs grands projets d'enregistrements avec BIS, gagnant deux *Gramophone Awards*, le Grand Prix du Disque de l'Académie Charles Cros, deux « Prix Classique de Cannes », un Midem Classical Award et un Diapason d'Or de l'année. En 2004, l'orchestre gagna un disque de platine pour son enregistrement « Sibelius – Music from Timo Koivusalo's film » ; il possède aussi plusieurs disques d'or dans sa collection, par exemple pour ses enregistrements de la version originale du Concerto pour violon (1992) de Sibelius et de « Finnish Hymns » (2001). L'ensemble a joué à de nombreux festivals de musique dont les Proms de la BBC à Londres et le festival des Nuits Blanches à St-Petersbourg. Il s'est produit à Amsterdam, au Musikverein à Vienne, à la Philharmonie de Berlin et au Teatro Colón à Buenos Aires, en plus d'avoir fait des tournées en Allemagne, Russie, Espagne, Chine, au Japon et aux Etats-Unis. En 2003, les critiques de musique japonais élurent l'exécution de *Kullervo* de Sibelius meilleur concert classique de l'année au Japon. Chaque septembre, l'Orchestre Symphonique de Lahti organise un festival international Sibelius à la salle Sibelius.

Pour plus d'informations, veuillez consulter www.sinfonia-lahti.fi

Salué comme « exigeant et exubérant » (*The New York Times*), **Osmo Vänskä** est reconnu pour ses interprétations irrésistibles des répertoires courant, contemporain et nordique. Directeur musical de l'Orchestre du Minnesota entre 2003 et 2013, Vänskä est invité à diriger partout sur la scène mondiale et il a reçu des

hommages extraordinaires pour son travail avec plusieurs des principaux orchestres du monde dont l'Orchestre Symphonique de Chicago, les orchestres philharmoniques de New York, Londres, Berlin, Tchéquie et l'Orchestre Symphonique Yomiuri Nippon. Il a également développé un lien constant avec le festival Mostly Mozart (New York) et les Proms de la BBC.

Vänskä se distingua comme artiste du disque avec son cycle repère de Sibelius avec l'Orchestre Symphonique de Lahti – décrit dans *Gramophone* comme « le meilleur aperçu des trente dernières années ». Ses nombreux disques BIS continuent de soulever le plus grand enthousiasme possible ; preuve à l'appui, les nominations pour un Grammy Award pour ses interprétations de la 9^e Symphonie de Beethoven ainsi que des 2^e et 5^e symphonies de Sibelius avec l'Orchestre du Minnesota ; c'est avec cet orchestre qu'il gagna en 2014 un Grammy pour son interprétation des Première et Quatrième symphonies de Sibelius.

Vänskä commença à étudier la direction à l'Académie Sibelius à Helsinki et il gagna le premier prix du Concours international de Besançon pour jeunes chefs d'orchestre en 1982. Au cours de son mandat comme chef titulaire de l'Orchestre Symphonique de Lahti (de 1988 à 2008), il haussa la renommée internationale de la formation par des tournées couronnées de succès et l'enregistrement de disques. Vänskä a été chef principal de l'Orchestre Symphonique Écossais de la BBC et directeur musical de l'Orchestre Symphonique de l'Islande. Il a entrepris sa carrière musicale comme clarinettiste et, ces dernières années, il est retourné à son premier instrument qu'il joue dans un récent enregistrement de la musique de chambre de Kalevi Aho.

Vänska est récipiendaire d'un prix de la Société Philharmonique Royale, du prix Conductor of the Year de *Musical America* en 2005 et du prix des Arts et Lettres de la Fondation Finlandia. Il détient un doctorat honorifique de l'université de Glasgow et de l'université du Minnesota.

ALSO AVAILABLE:



JEAN SIBELIUS: TONE POEMS

En saga · The Dryad · Dance-Intermezzo · Pohjola's Daughter
Night Ride and Sunrise · The Bard · The Oceanides

LAHTI SYMPHONY ORCHESTRA · OSMO VÄNSKÄ conductor

BIS-1225

Editor's Choice *Gramophone* · Critics' Choice 2002 *Daily Telegraph*
Choc *Le Monde de la Musique* · 10 de Répertoire *Répertoire* · Luister 10 *Luister*

'This is Sibelius without the gloss, but with all its Nordic mystery, colour and power intact.' *Daily Telegraph*

'Wonderful performances in wonderful sound.' *American Record Guide*

'Performances of great vitality and freshness... An outstanding release.' *Gramophone*

« Une anthologie exemplaire par la rigueur, l'impact dramatique, la sauvage nudité des timbres et le respect de l'individualisation ou du fondu de l'écriture. » *Le Monde de la Musique*

„Dank der exemplarischen Transparenz, die das Sinfonieorchester Lahti unter Osmo Vänskä entwickelt, kommt eine ungeahnte Vielfalt von lichterhell aufblühenden Klangfarben und herrlich präsenten Instrumentalsoli optimal zur Geltung.“ *Fono Forum*

'I can't think of another Sibelius tone poem collection that offers a better planned or more interesting selection of pieces... the playing is unfailingly beautiful and idiomatic.' *ClassicsToday.com*

The music on this Hybrid SACD can be played back in Stereo (CD and SACD) as well as in 5.0 Surround sound (SACD).

Our surround sound recordings aim to reproduce the natural sound in a concert venue as faithfully as possible, using the newest technology. In order to do so, all five channels are recorded using the full frequency range, with no separate bass channel added: a so-called 5.0 configuration. If your sub-woofer is switched on, however, most systems will also automatically feed the bass signal coming from the other channels into it. In the case of systems with limited bass reproduction, this may be of benefit to your listening experience.

The Swan of Tuonela, Lemminkäinen's Return and Skogsrådet were previously released on BIS-1645 SACD and have been remastered for the present release.

RECORDING DATA

Recording: November 2006 and October 2007 at the Sibelius Hall, Lahti, Finland
Producer: Robert Suff
Sound engineer: Hans Kipfer
Equipment: BIS's recording teams use microphones from Neumann and Schoeps, audio electronics from RME, Lake People and DirectOut, MADI optical cabling technology, monitoring equipment from B&W, STAX and Sennheiser, and Sequoia and Pyramix digital audio workstations
Original format: 24-bit / 44.1 kHz
Post-production: Editing: Nora Brandenburg, Elisabeth Kemper, Matthias Spitzbarth
Mixing and remastering: Matthias Spitzbarth
Executive producer: Robert Suff

BOOKLET AND GRAPHIC DESIGN

Cover text: © Andrew Barnett 2013
Translations: Teemu Kirjonen (Finnish); Horst A. Scholz (German); Arlette Lemieux-Chené (French)
Front cover photo: © Anna Omelchenko / www.depositphotos.com
Back cover photo of Osmo Vänskä: © Eric Moore
Typesetting, lay-out: Andrew Barnett (Compact Design)

BIS Records is not responsible for the content or reliability of any external websites whose addresses are published in this booklet.

BIS recordings can be ordered from our distributors worldwide.
If we have no representation in your country, please contact:
BIS Records AB, Stationsvägen 20, SE-184 50 Åkersberga, Sweden
Tel.: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 30 Fax: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 40
info@bis.se www.bis.se

BIS-1745 SACD © & © 2014, BIS Records AB, Åkersberga.



OSMO VÄNSKÄ

BIS-1745